

ỨNG DỤNG CÔNG NGHỆ TRONG GIẢNG DẠY BIÊN DỊCH TẠI KHOA TIẾNG ANH, TRƯỜNG ĐẠI HỌC MỞ HÀ NỘI

Phạm Thị Bích Diệp, Nguyễn Thị Kim Chi*,
Nguyễn Thị Thu Hương*, Võ Thành Trung**
Email: Diepptb@hou.edu.vn

Ngày tòa soạn nhận được bài báo: 06/05/2024

Ngày phản biện đánh giá: 13/11/2024

Ngày bài báo được duyệt đăng: 27/11/2024

DOI: 10.59266/houj.2024.488

Tóm tắt: Ứng dụng công nghệ trong dịch thuật đã được hình thành và phát triển hơn nửa thế kỷ, vì vậy dịch máy, dịch có máy tính hỗ trợ là các nội dung đã được đưa vào chương trình dạy học đại học với tiếp cận và nội dung đa dạng. Với bối cảnh đó việc xác định mục tiêu, lựa chọn nội dung và phương pháp cho học phần Công nghệ trong dịch thuật thực sự cấp thiết. Bài viết đề cập một trong những nội dung đề xuất giảng dạy trong học phần nhằm giúp sinh viên đạt chuẩn đầu ra học phần. Nhóm tác giả sử dụng phương pháp nghiên cứu phức hợp (mixed methods) gồm nghiên cứu thực trạng, nghiên cứu định lượng (quantitative method), định tính (qualitative method) và phương pháp mô tả (descriptive method) các kết quả đạt được. Dữ liệu khảo sát 247 sinh viên chuyên ngành biên-phiên dịch tại Khoa Tiếng Anh, Trường Đại học Mở Hà Nội thông qua bảng hỏi được phân tích để xác định khả năng tiếp cận và khai thác nguồn nguyên mở trong lĩnh vực dịch máy của sinh viên. Phân tích cũng đề cập năng lực đánh giá, kỹ năng biên tập và hiệu đính văn bản dịch của trí tuệ nhân tạo của sinh viên. Kết quả nghiên cứu cho thấy sinh viên biết ứng dụng công nghệ hỗ trợ các hoạt động trong các giai đoạn của quá trình biên dịch tuy nhiên việc hiệu quả còn hạn chế. Vì vậy, mục tiêu phát triển kỹ năng đánh giá, biên tập văn bản dịch máy là cần thiết và cần được xác định là trọng tâm của học phần.

Từ khóa: dịch máy, dịch có máy tính hỗ trợ, công cụ dịch thuật, ứng dụng công nghệ, văn bản dịch, kỹ năng biên tập, đánh giá.

I. Đặt vấn đề

Học phần Công nghệ trong dịch thuật (Technology in Translation and Interpretation) thuộc Kỳ 7 của chương trình đào tạo bậc đại học, ngành Ngôn ngữ Anh, Trường Đại học Mở Hà Nội (ĐHMHN). Kết thúc học phần, sinh viên có thể hình thành kỹ năng nghề nghiệp cho chuyên

ngành biên-phiên dịch như kỹ năng sử dụng các phương tiện hỗ trợ kỹ thuật trong dịch thuật để sẵn sàng trở thành người biên dịch chuyên nghiệp. Học phần này cũng được thiết kế giúp sinh viên nắm bắt cách sử dụng các nguồn tài nguyên và công cụ sẵn có vào công việc dịch thuật một cách có hiệu quả. Đồng thời học phần cũng trang

* Trường Đại học Mở Hà Nội

bị cho sinh viên những kiến thức lý thuyết về dịch thuật có hỗ trợ của các phương tiện kỹ thuật và phương pháp áp dụng vào thực hành biên dịch và phiên dịch. Học phần tạo điều kiện cho sinh viên tiếp cận và làm quen với các công nghệ mới trước khi bước vào giai đoạn thực tập và có lợi thế trong quá trình tham gia tuyển dụng cũng như vận dụng năng lực số trong hoạt động chuyên môn, học tập suốt đời và tương tác hiệu quả với người khác.

Công nghệ trong dịch thuật là học phần tự chọn thuộc khối kiến thức chuyên ngành biên-phiên dịch nên chuẩn đầu ra (CĐR) của học phần hướng tới việc phát triển kiến thức, kỹ năng và thái độ cho biên, phiên dịch viên. Theo đề cương học phần, sau khi kết thúc học phần *Công nghệ trong dịch thuật* sinh viên có khả năng (1) nhận biết các ứng dụng công nghệ phổ biến trong dịch thuật, (2) vận dụng các ứng dụng công nghệ trong dịch thuật và (3) cập nhật các ứng dụng công nghệ phục vụ cho dịch thuật. Để đạt các CĐR này, sinh viên cần hiểu về các mô hình dịch máy, có sự hỗ trợ của máy tính, v.v. hình thành kỹ năng sử dụng công cụ hỗ trợ dịch thuật và nhận thức được thực tế công nghệ dịch thuật luôn thay đổi để kịp thời cập nhật.

Dịch máy, dịch có máy tính hỗ trợ là các nội dung đã được đưa vào chương trình dạy học đại học với tiếp cận và nội dung đa dạng. Với bối cảnh đó việc xác định mục tiêu, lựa chọn nội dung và phương pháp cho học phần *Công nghệ trong dịch thuật*, một học phần mới trong chương trình giảng dạy trình độ đại học tại Khoa Tiếng Anh, ĐHMHN, thực sự cấp thiết. Để đạt được mục đích và mục tiêu nghiên cứu, nhóm tác giả đưa ra các câu hỏi nghiên cứu sau:

(1) Sinh viên chuyên ngành Biên-phiên dịch tại Khoa Tiếng Anh, Đại học Mở Hà Nội thường sử dụng công cụ dịch máy nào?

(2) Sinh viên đánh giá chất lượng các phiên bản bản dịch máy như thế nào?

(3) Bản dịch máy có thể được cải thiện như thế nào?

Để tìm giải đáp cho các vấn đề trên, trước hết cần làm rõ một số thuật ngữ, khái niệm và tiếp cận trong lĩnh vực công nghệ và đào tạo liên quan đến dịch thuật trong phần cơ sở lý luận sau.

II. Cơ sở lý luận

2.1. Dịch máy, dịch có máy tính hỗ trợ và công cụ dịch thuật

Theo Rodriguez (2020), phần mềm dịch thuật có sự hỗ trợ của máy tính [Computer-Assisted Translation software (CAT)] là một công cụ giúp dịch văn bản bằng ngôn ngữ cần sử dụng, hỗ trợ người dịch trong việc dịch và lưu văn bản vào cơ sở dữ liệu, bộ nhớ dịch [Translation Memory (TM)]. Vì vậy, công cụ CAT hữu hiệu với người dịch trong quá trình dịch thuật, công cụ có thể so sánh với một số chức năng trong phần mềm xử lý văn bản. Imre (2013: 210) định nghĩa Dịch máy [Machine Translation (MT)] là quy trình do chương trình máy tính thực hiện, chương trình hoạt động trên văn bản nguồn nhằm tạo ra văn bản đích mà không cần người dịch can thiệp. Phần mềm CAT tạo điều kiện thuận lợi cho việc dịch tài liệu mà không tự động hoá tuyệt đối quá trình dịch, như phương thức hoạt động của *Google Translate* và các công cụ dịch máy khác. Lợi thế của CAT là lưu trữ các bản dịch, dần hoàn thiện cơ sở dữ liệu cho các bản dịch sau. Tuy nhiên, các công cụ MT lại được cập nhật theo thời gian thực và hệ thống dữ liệu đám mây phát triển đã dung hoà hai hệ thống trên và liên tục cải thiện sản phẩm của công cụ dịch sử dụng trí tuệ nhân tạo. Trong phạm vi bài viết này ‘*văn bản dịch máy*’ đề cập đến sản phẩm của cả hai hệ thống trên.

2.2. Các chương trình dạy học liên quan đến công nghệ và dịch thuật

Tùy thuộc vào đối tượng học, điều kiện giảng dạy mà các chương trình đào tạo

ở bậc đại học và trên đại học đề ra các mục tiêu, lựa chọn nội dung, phương pháp dạy học, phương pháp kiểm tra đánh giá và yêu cầu CDR khác nhau. Để đối sánh chương trình dạy học liên quan đến công nghệ và dịch thuật ở bậc đại học, hai thiết kế chương trình dưới đây giúp chúng ta hiểu thêm về nội dung chương trình dạy học có yếu tố công nghệ và dịch thuật ở nước ngoài. Thông tin đối sánh chương trình giảng dạy, CDR và mục tiêu của học phần là một phần căn cứ để nhóm nghiên cứu đưa ra các đề xuất phát triển học phần Công nghệ trong dịch thuật tại Khoa Tiếng Anh, ĐHMHN.

2.2.1. Giảng dạy dịch máy ở Đại học Hồng Kông, Trung Quốc

Thiết kế chương trình giảng dạy gồm hai nội dung Công nghệ dịch máy và Kỹ năng biên tập, Wong Shuk Man (2015).

Thiết kế chương trình giảng dạy

Kỹ năng biên tập tập trung vào các kỹ năng thực tế: (i) mục đích và chiến lược chỉnh sửa bản dịch máy; (ii) giới thiệu các khái niệm và kỹ năng cần thiết cho việc biên tập văn bản nguồn và văn bản đích trước, trong và sau dịch máy. (iii) Kỹ năng biên tập các khía cạnh ngôn ngữ như từ vựng, ngữ pháp, ngữ nghĩa, ngữ dụng và văn hoá ở các cấp độ ngôn ngữ khác nhau. (iv) Học phần khuyến khích thực hành hệ thống dịch máy. (v) Khuyến khích sinh viên thảo luận về việc biên tập các sản phẩm dịch máy. (vi) Làm quen tối thiểu một hệ thống phần mềm dịch thuật và thực hiện các kỹ năng chỉnh sửa khác nhau đối với đầu vào của phần mềm trên các thể loại văn bản khác nhau.

Hai nội dung của học phần có thể bổ sung cho nhau. Nội dung *Công nghệ dịch máy* cung cấp cho sinh viên cách sử dụng các phần mềm khác nhau và làm quen với các thao tác cũng như hạn chế của phần mềm, trong khi nội dung *Kỹ năng biên tập* sản phẩm dịch máy giúp các em khắc phục điểm yếu của công cụ thông qua kỹ năng biên tập.

Chuẩn đầu ra học phần

Kết thúc nội dung *Công nghệ dịch máy* sinh viên có thể đáp ứng yêu cầu sau: (i) Sinh viên có thể hiểu được các khái niệm cơ bản và lý do cần dịch thuật trên máy tính. (ii) Sinh viên khám phá các khung ngữ pháp khác nhau được sử dụng trong dịch thuật máy. (iii) Sinh viên có thể tìm hiểu các bước xử lý văn bản cơ bản trong dịch thuật máy tính, cụ thể là nhận dạng câu, phân đoạn từ và phân tích cú pháp. (iv) Sinh viên có thể hiểu các cách tiếp cận khác nhau được sử dụng trong các hệ thống dịch thuật, bao gồm các cách tiếp cận dựa trên quy tắc, dựa trên kiến thức, dựa trên ví dụ, dựa trên bộ nhớ, dựa trên mô hình và thống kê. (v) Sinh viên có thể hiểu được những sự mơ hồ điển hình được tạo ra trong dịch máy. (vi) Sinh viên có kinh nghiệm thực hành trong việc sử dụng các công cụ dịch thuật máy tính khác nhau và trở nên quen thuộc với chúng.

Với nội dung *Kỹ năng biên tập* sinh viên có thể đáp ứng yêu cầu sau: (i) Sinh viên có thể hiểu được các khái niệm cơ bản về biên tập bản dịch máy. (ii) Sinh viên có thể hiểu được mục đích và phân loại cơ bản của dịch máy. (iii) Sinh viên có thể hiểu các chiến lược biên tập khác nhau cho các bản dịch máy tính khác nhau cách tiếp cận. (iv) Sinh viên có thể sử dụng các quy tắc chung để biên tập trước các ví dụ được cung cấp để làm tài liệu tham khảo cho việc biên tập thực tế. (v) Sinh viên có thể hiểu được các khái niệm về biên tập trước và các cách thực tế trong việc xử lý dữ liệu tùy chỉnh trong chỉnh sửa trước. (vi) Sinh viên có thể học cách chỉnh sửa tương tác. (vii) Sinh viên có thể hiểu cách biên tập bài viết tập trung vào nhiều khía cạnh khác nhau, bao gồm các khía cạnh từ vựng, ngữ pháp, ngữ nghĩa, ngữ dụng và văn hóa. (viii) Sinh viên có thể tìm hiểu sự khác biệt giữa biên tập bản dịch máy và dịch thuật có sự hỗ trợ của máy tính. (ix) Sinh viên có thể khám phá khả năng

chỉnh sửa trong các hệ thống dịch thuật khác nhau.

2.2.2. Học phần Dịch máy và Biên tập ở Đại học Helsinki

Đáp ứng nhu cầu ngày càng tăng về dịch vụ dịch máy và nhu cầu chuyên môn, các trường đại học đã bắt đầu kết hợp dịch máy và biên tập trong chương trình giảng dạy. Theo O'Brien (2002), Rico và Torrejon (2012) và Austermuehl (2013) để biên tập sản phẩm dịch máy hay dịch truyền thống đều cần trình độ thông thạo ngôn ngữ nguồn và ngôn ngữ đích, kiến thức về lĩnh vực chủ đề, kỹ năng ngôn ngữ văn bản, năng lực văn hóa và liên văn hóa, cũng như kỹ năng nghiên cứu. Tuy nhiên, biên tập văn bản dịch máy đòi hỏi một kỹ năng riêng như kiến thức cơ bản về công nghệ dịch máy, kỹ năng quản lý thuật ngữ, kiến thức về ngôn ngữ được kiểm soát và biên tập trước, một số kỹ năng lập trình và kỹ năng ngôn ngữ văn bản. Trên cơ sở đó học phần *Dịch máy* và *Biên tập*, ở Đại học Helsinki, Phần Lan, có nội dung tóm tắt sau, *Koponen (2015)*:

Mục tiêu và chủ đề khóa học

Học phần giới thiệu cho sinh viên cách sử dụng dịch máy và biên tập trong dịch thuật cũng như nghiên cứu trong lĩnh vực biên tập. Học phần kết hợp cả nền tảng lý thuyết và bài tập thực hành. Các chủ đề được đề cập trong khóa học bao gồm: (i) Lý thuyết và lịch sử của dịch máy và biên tập; (ii) Thực tế sử dụng dịch máy và biên tập; (iii) Kiểm soát ngôn ngữ và chỉnh sửa trước cho dịch máy; (iv) Biên tập không tham chiếu ngữ nguồn; (v) Nghiên cứu quá trình biên tập. (vi) Mức độ và nguyên tắc chất lượng sau biên tập; (vii) Đánh giá chất lượng dịch máy và biên tập; (viii) Năng lực biên tập.

2.3. Dịch và các yếu tố ảnh hưởng chất lượng bản dịch

2.3.1. Khái niệm dịch

Theo Larson (1998), dịch thuật là nghiên cứu từ vựng, cấu trúc kết hợp, hoàn

cảnh giao tiếp và ngữ cảnh văn hóa của văn bản ngữ nguồn, phân tích văn bản để xác định nghĩa, rồi sử dụng từ vựng và cấu trúc kết hợp phù hợp trong ngôn ngữ tiếp nhận để tái lập cùng nghĩa. Song, Newmark (1988:119) quan niệm dịch thuật là ‘thay thế một văn bản viết hay diễn ngôn bằng một văn bản viết hay diễn ngôn có cùng nội dung trong ngôn ngữ khác.’ Tuy các định nghĩa trên có chút khác biệt nhưng chúng có cùng một điểm chung đó là sự tương đương trong dịch thuật (equivalence). Nghĩa là tìm ra sự tương đương hoặc tương đương gần nhất nhưng vẫn giữ được nghĩa và phong cách.

2.3.2. Các phương pháp dịch

Theo Newmark, mọi văn bản đều có thể dịch sang một ngôn ngữ khác có cùng nội dung với nhiều phương pháp dịch thuật. (i) Dịch từ đối từ là cách dịch trực tiếp từ ngữ nguồn sang ngữ đích ở đơn vị từ, giữ nguyên trật tự từ của ngữ nguồn, dịch từ bằng nghĩa trong từ điển, tách rời văn cảnh. (ii) Dịch sát nghĩa là cách dịch gần nguyên bản về hình thức, cấu trúc ngữ pháp và từ vựng dịch tách rời văn cảnh. (iii) Dịch trung thành là cách dịch tương đối gần gũi bản gốc về hình thức, cấu trúc ngữ pháp và hình thức văn bản gốc hạn chế sự tái tạo ý nghĩa, và cách diễn của ngôn ngữ đích. (iv) Dịch ngữ nghĩa không bị ngữ nguồn ràng buộc nên rất gần với ngữ đích, linh hoạt, sáng tạo, đủ các ý nghĩa và nét nghĩa, cả tính thẩm mỹ.

(v) Dịch thông tin coi trọng chủ thể sử dụng ngữ đích nên bản dịch có nội dung và hình thức dễ hiểu nhất có thể cho người đọc. (vi) Dịch đặc ngữ tái tạo thông điệp của ngữ nguồn với nhiều sáng tạo và đặc ngữ ở ngữ đích. Bản dịch có tính khẩu ngữ, sinh động, tự nhiên và gần gũi với ngữ đích và thân thiện với người đọc. (vii) Dịch thoát nghĩa là bản dịch không bị hình thức và đặc điểm ngữ nguồn hạn chế nên việc diễn đạt nội dung quan trọng hơn hình thức. (viii) Phong cách duy trì chủ điểm còn kịch bản, nhân vật và văn hoá được tái tạo.

2.3.3 Các tiêu chí đánh giá bản dịch

Trong nghiên cứu này nhóm tác giả sử dụng các tiêu chí đánh giá dựa trên tiếp cận ngôn ngữ chức năng và dụng học của House (2015) và Holmes (2000) vì các nghiên cứu về dịch thuật này có điểm tương đồng về tiếp cận nghiên cứu. Mô hình ngôn ngữ chức năng-dụng học của House (2015) được thực hiện qua một số thao tác như phân tích văn bản gốc trong ngôn cảnh tình huống, mô tả thể loại của bản gốc, kết luận về chức năng của bản gốc, phân tích hồ sơ và chức năng bản dịch, so sánh hồ sơ bản dịch và hồ sơ bản gốc và đưa ra kết luận về những vấn đề hay lỗi dịch so với bản gốc và kết luận về chất lượng của bản dịch. Còn theo nghiên cứu dịch thuật mô tả do Holmes (2000) đề xuất, bản dịch có thể được đánh giá từ ba khía cạnh gồm: định hướng sản phẩm, định hướng chức năng và định hướng quy trình. Hai nghiên cứu trên là căn cứ cho việc phát triển công cụ nghiên cứu và nội dung dạy học vì một trong những trọng tâm học phần là dịch và đánh giá sản phẩm dịch. Như vậy, các nội dung học sẽ giúp sinh viên hiểu, củng cố các kiến thức liên quan tới đánh giá văn bản dịch và áp dụng các kiến thức này vào việc đánh giá các bản dịch.

III. Phương pháp nghiên cứu

Nghiên cứu được thực hiện nhằm tìm hiểu mức độ tiếp cận và khai thác nguồn tài nguyên mở trong lĩnh vực dịch máy và năng lực đánh giá, kỹ năng biên tập, hiệu đính văn bản dịch máy của sinh viên chuyên ngành biên-phiên dịch đang học tập tại Khoa Tiếng Anh, ĐHMHN. Phân tích thực trạng sẽ là cơ sở để nhóm tác giả đề xuất xây dựng các nội dung thực hành cho học phần *Công nghệ trong dịch thuật*.

Nghiên cứu sử dụng tiếp cận định lượng kết hợp với định tính về khảo sát thực trạng sinh viên tiếp cận, khai thác nguồn tài nguyên mở trong lĩnh vực dịch máy và năng lực đánh giá, biên tập văn bản dịch máy của sinh viên chuyên ngành biên-phiên dịch của Khoa Tiếng Anh,

ĐHMHN. Các cứ liệu cụ thể của kỹ năng, nghiệp vụ dịch thuật sẽ được xem xét trên cơ sở lý thuyết và tiến hành khảo sát, thống kê, phân tích nhằm cụ thể hóa lý luận và gợi mở, đề xuất nội dung thực hành cho học phần *Công nghệ trong dịch thuật*. Phương pháp nghiên cứu phức hợp gồm nghiên cứu thực trạng, nghiên cứu định lượng với thủ pháp thống kê với bảng câu hỏi khảo sát và phân loại, phương pháp định tính và phương pháp mô tả các kết quả đạt được.

Đối tượng khảo sát gồm 260 nữ và 50 nam sinh viên chính quy chuyên ngành biên-phiên dịch đang tham gia học tập Kỳ 1, năm học 2023-2024, tại Khoa Tiếng Anh, ĐHMHN. Nhóm sinh viên khảo sát đang tham gia học kỳ 7 với trình độ tiếng Anh ở cấp độ C1 theo khung tham chiếu Châu Âu. Sinh viên đã hoàn thành một số môn học thuộc nhóm cận và chuyên ngành nên cơ bản đã có kỹ năng phân tích đúng ngôn cảnh, xử lý được các hiện tượng ngữ pháp, ngữ nghĩa, văn hóa trong quá trình dịch và sử dụng văn phong phù hợp trong quá trình chuyển dịch văn bản. Ngoài ra, nhóm sinh viên tham gia khảo sát đề biết sử dụng các công cụ hỗ trợ dịch thuật phổ biến.

Về công cụ nghiên cứu và việc thu thập dữ liệu, để đạt được mục tiêu nghiên cứu, nhóm tác giả sử dụng mô hình chức năng-dụng học của House (2015) và nghiên cứu dịch thuật mô tả do Holmes (2000) đề xuất làm cơ sở để thiết kế một bảng hỏi gồm 10 câu hỏi. Tiếp cận đánh giá bản dịch trên phù hợp với phần lớn nội dung các câu hỏi khảo sát của nhóm nghiên cứu. Cụ thể, các câu hỏi tập trung vào ba khía cạnh (i) tiếp cận và khai thác công cụ dịch máy từ nguồn tài nguyên mở; (ii) năng lực đánh giá văn bản dịch máy và (iii) năng lực biên tập, hiệu đính sản phẩm dịch máy của sinh viên.

Câu 1 khảo sát về các công cụ dịch thuật sinh viên sử dụng. Qua đó, nhóm tác giả có thể đánh giá thực trạng sinh viên

tiếp cận và khai thác công cụ dịch máy giúp trả lời câu hỏi nghiên cứu số (1). Câu hỏi 2b đến 10b yêu cầu sinh viên xác định phiên bản tốt nhất trong các phiên bản dịch máy. Kết quả khảo sát giúp nhóm nghiên cứu khảo sát năng lực đánh giá văn bản dịch máy của sinh viên, Câu hỏi nghiên cứu số (2). Dữ liệu cho câu hỏi nghiên cứu số (3) nhằm đánh giá năng lực biên tập, hiệu đính sản phẩm dịch máy của sinh viên được thu thập qua các Câu hỏi 2c đến 10c: lựa chọn khía cạnh ngôn ngữ cần cải thiện trong bản dịch.

Văn bản nguồn sử dụng trong các câu hỏi khảo sát là bộ tiêu chuẩn nghề nghiệp dành cho biên, phiên dịch viên và chuyên viên thuật ngữ của Canada. Văn bản tiếng Anh, có độ dài 205 từ gồm 9 câu văn, văn phong hành chính, trang trọng. Văn bản nguồn được biên tập để tách một câu dài thành hai câu đơn phù hợp cho dịch máy. 4 công cụ dịch thuật (A) Google Translate, (đại diện MT), (B) Quillbot's online translator (đại diện công cụ CAT, sử dụng dữ liệu đám mây), (C) Matecat (MT) và (D) ChatGPT Translator (đại diện MT ứng dụng thời gian thực) được sử dụng để dịch văn bản nguồn sang tiếng Việt theo đơn vị câu. Sản phẩm của bốn công cụ dịch được mã hoá thành các lựa chọn A, B, C và D để sinh viên lựa chọn ngữ đích tốt nhất. Sinh viên đồng thời được yêu cầu cải thiện lựa chọn đó để hoàn thiện ngữ đích theo định hướng cải thiện từ vựng, cách diễn đạt, cấu trúc câu, nội dung thông tin và tiêu chí cá nhân tùy chọn. Thiết kế này giúp thu thập dữ liệu đánh giá năng lực biên tập.

Dữ liệu được thu thập gián tiếp qua việc gửi bảng câu hỏi khảo sát và nhận phản hồi bằng liên kết Google Form trực tuyến. Tỷ lệ phản hồi đạt mức cao với tổng 247/310 sinh viên trả lời, đạt tỷ lệ 80%. Dữ liệu khảo sát được thể hiện qua tỷ lệ phần trăm. Các nhóm số liệu sau đó được so sánh, phân tích để đưa ra các kết luận

về mức độ tiếp cận công cụ dịch máy, việc sinh viên đánh giá chất lượng sản phẩm dịch máy và đánh giá yếu tố cần cải thiện trong sản phẩm dịch máy.

Phần tiếp theo trình bày mô tả kết quả khảo sát, đánh giá thực trạng và đề xuất chương trình dạy học cho học phần *Công nghệ trong dịch thuật*.

IV. Kết quả nghiên cứu

4.1. Mức độ tiếp cận công cụ dịch máy và năng lực biên tập

4.1.1 Mức độ tiếp cận công cụ dịch máy

Kết quả khảo sát cho thấy hơn 88% sinh viên thường sử dụng *Google Translate* và 40% dùng *ChatGPT Translator*. Công cụ phổ biến thứ ba là *Quillbot's online translator* (29%). Rất ít sinh viên sử dụng các công cụ dịch máy khác. Với tùy chọn cá nhân, ít sinh viên chọn nguồn từ điển trực tuyến. Không sinh viên nào đề cập đến công cụ *CAT*.

4.1.2. Đánh giá chất lượng sản phẩm dịch máy

Phân tích dữ liệu cho thấy 37,7% sinh viên đánh giá sản phẩm của *Google Translate* là tốt nhất trong 4 sản phẩm. Gần 25% sinh viên đánh giá bản dịch của *Quillbot's online translator* đứng thứ 2 về chất lượng. Nhìn chung, sản phẩm đầu ra của *ChatGPT Translator* cũng được đánh giá có chất lượng với tổng 22,9%. Bản dịch của *Matcat* có tỷ lệ đánh giá thấp nhất 15,5%.

4.1.3. Biên tập sản phẩm dịch máy

Tổng hợp đánh giá của sinh viên về các yếu tố cần cải thiện trong sản phẩm đầu ra của dịch máy cho thấy trên 50% sinh viên cho rằng cách diễn đạt của dịch máy cần chỉnh sửa, đây là yếu tố có tỷ lệ cao nhất trong số các yếu tố. 35,5% đánh giá lựa chọn từ vựng chưa chuẩn xác. Gần 1/3 số sinh viên nhận thấy cấu trúc câu chưa hợp lý, và 26,2% nhận thấy nội

dung thông tin chưa đạt. Một tỷ lệ đáng kể (10,6%) đánh giá bản dịch máy cần được chỉnh sửa ở các khía cạnh khác nữa.

Câu hỏi khảo sát có ba yêu cầu đánh giá câu dịch tốt nhất có thể, xác định yếu tố cần chỉnh sửa và sửa sản phẩm MT. Ví dụ, phân tích phản hồi Câu hỏi 6 cho thấy: (i) Đánh giá câu dịch tốt nhất có thể (43% và 31% lần lượt chọn sản phẩm của *GoogleTranslate* [Thông dịch viên ngôn ngữ ký hiệu có thể yêu cầu chứng chỉ hoặc đánh giá chứng nhận về LSQ hoặc ASL]. và *ChatGPT Translator*. (ii) Xác định yếu tố cần chỉnh sửa (cách diễn đạt 44% và từ vựng 37%). (iii) Sửa sản phẩm: số liệu cho thấy khoảng 11% sinh viên chỉnh sửa, tuy nhiên nội dung chỉnh sửa chưa giải quyết được các tồn tại trong câu. Về từ vựng, sinh viên chưa lựa chọn được tương đương cho các từ, cụm từ như *chứng chỉ*, *chứng nhận*, *kiểm định chứng chỉ*, *ngôn ngữ ký hiệu Québec* và *ngôn ngữ ký hiệu Mỹ*. Về cấu trúc và cách diễn đạt, câu được dịch hầu như nguyên bản, từ, cấu trúc, trật tự từ. Vì vậy, câu văn khá xa lạ so với sản phẩm đề xuất [Phiên dịch viên ngôn ngữ ký hiệu cần có chứng nhận hoặc có kiểm định chứng chỉ ngôn ngữ ký hiệu Québec hoặc Mỹ]. Hai từ viết tắt chưa được diễn giải. Các tình huống còn lại cũng gặp vấn đề tương tự.

Nhìn chung, sinh viên có thể nhận diện được các điểm hạn chế của sản phẩm dịch máy. Tuy nhiên đa số sinh viên chưa đáp ứng được yêu cầu biên tập toàn diện.

4.2. Thảo luận và Đề xuất nội dung giảng dạy

Có thể thấy nội dung giảng dạy liên quan đến công nghệ và dịch thuật khá phong phú. Tuy nhiên, việc lựa chọn nội dung học phần *Công nghệ trong dịch thuật* trong chương trình đào tạo bậc đại học của Khoa Tiếng Anh, ĐHMHN phụ thuộc nhiều yếu tố trong đó phải kể đến năng lực ngôn ngữ của đa số sinh viên và nguồn tài nguyên phục vụ hoạt động giảng dạy.

Thiết nghĩ việc triển khai học phần nên bắt đầu từ việc khai thác nguồn tài nguyên mở và nội dung học nên chú trọng đến việc nâng cao năng lực ngôn ngữ thông qua hoạt động đánh giá, biên tập và hiệu đính văn bản dịch máy. Công nghệ dịch máy ngày càng phát triển, quy trình chỉnh sửa và biên tập để tối đa hóa hiệu quả của MT và có được bản dịch chất lượng cao là xu hướng tất yếu của ngành biên-phiên dịch. Nội dung học này sẽ giúp sinh viên đến gần hơn với kỹ năng nghề sau khi tốt nghiệp.

Học phần Dịch máy và Biên tập của Đại học Helsinki, Phần Lan và Đại học Hong Kong có nhiều nội dung kết hợp cả nền tảng lý thuyết và bài tập thực hành. Các chủ đề có thể triển khai gồm: (1) mục đích và chiến lược chỉnh sửa bản dịch máy; (2) giới thiệu các khái niệm và kỹ năng cần thiết cho việc biên tập văn bản nguồn và văn bản đích trước; (3) kiểm soát ngôn ngữ và chỉnh sửa trước cho dịch máy; (4) đánh giá chất lượng dịch máy và biên tập; (v) biên tập không tham chiếu ngữ nguồn; (vi) mức độ và nguyên tắc chất lượng sau biên tập; (vii) kỹ năng biên tập các khía cạnh ngôn ngữ như từ vựng, ngữ pháp, ngữ nghĩa, ngữ dụng và văn hoá ở các cấp độ ngôn ngữ; (8) thảo luận về việc biên tập các sản phẩm dịch máy; (9) làm quen tối thiểu một hệ thống dịch máy; (10) thực hành biên tập các thể loại văn bản khác nhau.

Ví dụ về nhiệm vụ chỉnh sửa trước

Chỉnh sửa trước bao gồm việc xử lý văn bản trước khi dịch máy như sửa các lỗi trong văn bản nguồn (chủ yếu là ngữ pháp, dấu câu và chính tả), loại bỏ sự mơ hồ và đơn giản hóa cấu trúc, v.v., như tình huống sau.

Ngữ nguồn là một câu văn dài có nhiều thông tin. Bản dịch máy thường dịch từ đối từ nên sẽ tạo ra câu văn không tự nhiên và không nhấn mạnh thông tin chính qua phương tiện cấu trúc câu. Bởi

vậy câu được tách thành hai đề hạn chế tác động miêu tả trên.

Source text

A university degree in translation with a specialization in translation, interpretation or terminology in two languages including at least one of the two official languages or a university degree in a related discipline such as languages, linguistics, philology and courses in linguistic transfer and two years' experience as a full-time translator working in two languages, at least one of which is an official language or five years of experience as a full-time translator working in two languages, at least one of which is an official language, are required.

Pre-editing

A university degree in translation with a specialization in translation, interpretation or terminology in two languages including at least one of the two official languages or a university degree in a related discipline such as languages, linguistics, philology and courses in linguistic transfer, is required.

Two years' experience as a full-time translator working in two languages, at least one of which is an official language or five years of experience as a full-time translator working in two languages, at least one of which is an official language, is required.

Ví dụ về nhiệm vụ biên tập sau

Biên tập sau là quá trình xem xét và sửa lỗi đầu ra MT để sửa lỗi ngữ nghĩa và ngôn ngữ. Chính sửa hậu kỳ cơ bản gồm hiệu đính và biên tập. Hiệu đính chủ yếu quan tâm đến việc chuyển tải ý nghĩa chính xác, bỏ qua mọi vấn đề về văn phong. Biên tập toàn diện hướng tới việc tạo ra văn bản đạt chất lượng cao tương đương chất lượng bản dịch của dịch giả và giải quyết mọi tồn tại của bản dịch MT. Ví dụ:

Ngữ nguồn: Fluency in three

languages is usually required for translators or interpreters working in an international context.

Sản phẩm dịch máy: Thông thạo ba ngôn ngữ thường được yêu cầu đối với biên dịch viên hoặc phiên dịch viên làm việc trong bối cảnh quốc tế.

Ngữ đích: Thành thạo ba ngôn ngữ là thông lệ áp dụng cho các biên, phiên dịch viên hoạt động trong môi trường quốc tế.

V. Kết luận

Dịch máy, dịch có máy tính hỗ trợ là các nội dung đã được đưa vào chương trình dạy học đại học với tiếp cận và nội dung đa dạng. Bài viết mô tả kết quả nghiên cứu về khả năng tiếp cận và khai thác nguồn nguyên mở trong lĩnh vực dịch máy của sinh viên chuyên ngành biên-phiên dịch tại Khoa Tiếng Anh, ĐHMHN. Phân tích cũng đề cập năng lực đánh giá, kỹ năng biên tập và hiệu đính văn bản dịch của trí tuệ nhân tạo của sinh viên. Kết quả nghiên cứu cho thấy sinh viên phần nào đó đã tiếp cận với nguồn tài nguyên mở của công nghệ dịch máy. Nghiên cứu đồng thời cho thấy sinh viên có khả năng xác định nội dung cần cải thiện trong văn bản dịch máy. Tuy nhiên chất lượng biên tập còn hạn chế. Điều đó cho thấy mục tiêu phát triển kỹ năng đánh giá, biên tập văn bản dịch máy là cần thiết và cần được xác định là trọng tâm của học phần.

Lời cảm ơn: Nghiên cứu này được Trường Đại học Mở Hà Nội tài trợ thông qua Đề tài cấp Trường, mã số MHN2024-02.15.

Tài liệu tham khảo

- [1]. Cecilia Wong Shuk Man. The Teaching of Machine Translation, the Chinese University of Hong Kong as a case study. *The Routledge Encyclopedia of Translation technology*, Edited by Sin-Wai Chan. pages cm. by Routledge 2 Park Square, Milton Park, Abingdon,

- Oxon OX14 4RN and by Routledge
711 Third Avenue, New York, NY
10017. 2015
- [2]. Holmes, James S. “The Name and Nature of Translation Studies” in: *The Translation Studies Reader*. Lawrence Venuti (ed). 172-185. London/New York: Routledge. 2000
- [3]. House, J. (2015). *Translation Quality Assessment. Past and Present*. New York: Routledge.
- [4]. Imre, A. *Traps of Translation, A Practical Guide for Translators*; Editura Universităţii Transilvania: Brasov, Romania, 2013; pp. 102, 201.
- [5]. Koponen, M. A Machine Translation and Post-editing Course, the University of Helsinki. 2015. *Proceedings of 4th Workshop on Post-Editing Technology and Practice (WPTP4)* Miami, November 3, 2015
- [6]. Larson, M. L. *Meaning-based translation: A guide to cross-language equivalence* (2nd ed.). New York, NY: University Press of America. 1998
- [7]. Newmark, P. *A Textbook of Translation*. New York Prentice Hall. 1988
- [8]. *The Top 10 Free and Open Source Computer-Assisted Translation Software*. Available online: <https://www.goodfirms.co/blog/the-top-10-free-and-open-source-computer-assisted-translation-software> (accessed on 30 June 2020).

APPLICATION OF MACHINE TRANSLATION IN TEACHING TRANSLATION AT THE FACULTY OF ENGLISH, HANOI OPEN UNIVERSITY

*Pham Thi Bich Diep[†], Nguyen Thi Kim Chi[†],
Nguyen Thi Thu Huong[†], Vo Thanh Trung[†]*

Abstract: *The application of technology in translation has been developed for more than half a century, so machine translation and computer-assisted translation are contents that have been introduced in university training programs. In that context, identifying goals and choosing content and methods for the Technology in Translation and Interpretation module is really urgent. The study mentions some of the contents proposed to be included in the course to help students meet the course output standards. Mixed methods were used, including qualitative, quantitative, and descriptive approaches. Through a questionnaire survey, the researchers surveyed 247 students majoring in Translation and Interpretation at the Faculty of English, Hanoi Open University. Data were analyzed to determine the ability to access and exploit open resources in the field of machine translation. The analysis also addressed students' ability to evaluate, edit, and proofread machine-translated texts. Research results show that students could apply translation tools to support the translation process, and the goal of developing skills in evaluating and editing machine-translated texts is necessary and should be identified as the key content of the module.*

Keywords: *machine translation, computer-assisted translation, translation tools, technological application, translation, editing skills and assessment.*

[†] Hanoi Open University